

LAPS/78/2024, 13.9.2024

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Viite: Lakivaliokunta tiistai 17.09.2024 klo 10.00 / HE 69/2024 vp / Asiantuntijapyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu kannattaa esitettyä sääntelyä koskien naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja silpomisen valmistelun rangaistavuutta.
- Silpomisen ja silpomisen valmistelun erityiskriminalisoinnilla voi olla tärkeä ennaltaehkäisevä vaikutus, joka on erityisesti lapsen näkökulmasta merkityksellistä.
- Perusteluissa kuvataan selkeästi, millaiset teot katsotaan 6 b ja 6 c § tarkoitetuiksi teoiksi, mikä todennäköisesti helpottaa säännösten soveltamista käytännössä. Hallituksen esityksen säännösehdoituksissa tai niiden säännöskohtaisissa perusteluissa ei kuitenkaan käsitellä nimenomaisesti silpomisen uusintaa (reinfibulaatio), joten sen rangaistavuus jää epäselväksi.
- Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa valiokunnalle harkittavaksi, tulisiko silpomisen valmistelun selvittelyn yhteydessä sallia telekuuntelu. Tässä yhteydessä olisi tehtävä vielä tarkempi vaikutusarviointi.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa esitettyä sääntelyä, jolla naisen sukuelinten silpominen sekä silpomisen valmistelu säädettäisiin rangaistavaksi erillisin rikoslain säännöksin. Ehdotukset vahvistavat lapsen oikeutta suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta ja siten myös lapsen edun toteutumista. Syyteoikeuden vanhentumisajan alkaminen vasta, kun asianomistajaa täyttää 18 vuotta, parantaa hänen mahdollisuuksiaan saattaa asia tutkittavaksi, vaikka silpominen olisikin tapahtunut varhaisessa lapsuudessa.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus vahvistaa jokaiselle lapselle oikeuden suojeluun kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, lainlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa (19 artikla). Suojelutoimien tulisi sisältää erilaisia tehokkaita menetelmiä lasten ja hänestä huolehtivien henkilöiden auttamiseksi, väkivallan ehkäisemiseksi sekä tarvittaessa muun muassa asian pahoinpitelytapauksen tutkimiseksi ja oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi. Sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lapsen terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja (24 artikla 3. kohta). Yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova ja ohjaava YK:n lapsen oikeuksien komitea katsoo, että haitalliset käytännöt liittyvät usein väkivallan vakaviin muotoihin tai ovat itsessään naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan muoto. Yksi yleisimmistä tällaisista käytännöistä on naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen.¹

Silpomisen tekotavat

Rikoslain (38/1889) 21 lukuun ehdotetaan lisättäväksi kaksi uutta säännöstä: 6 b § Naisen sukuelinten silpominen ja 6 c § Naisen sukuelinten silpomisen valmistelu. Säännökset koskevat sekä naiseen että tyttöön kohdistuvia tekoja. Ensiksi mainitun säännöksen mukaan naisen sukuelinten silpominen tarkoittaa naisen tai tytön ulkoisen sukuelimen kokonaan tai osittaista poistamista tai sen muuta vahingoittamista. Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan säännös kattaa ainakin seuraavat teot: terveyteen kohdistuva vahinko, kuten arven tai muun muutoksen aiheuttaminen, lievemmat vahingoittamisteot, kuten pistot ja viillot, tilapäinen vahinko, kuten mustelman tai nirhauman aiheuttaminen, kudosten, kuten häpyhuulten tai klitoriksen osien poistaminen, häpyhuulten yhteen ompelu, polttaminen, jäädyttäminen tai syövyttäminen. Perusteluissa suljetaan soveltamisalan ulkopuolelle pelkän kivun ai-

heuttaminen siten, ettei siitä tosiasiallisesti jää sukuelimeen pysyvää tai tilapäistä haittaa ja sellaiset teot, joita voidaan arvioida pahoinpitelynä.

Perusteluissa on siis kuvattu selkeästi, millaiset teot katsotaan 6 b ja 6 c §:ssä tarkoitetuiksi teoiksi, mikä todennäköisesti helpottaa säännösten soveltamista käytännössä. Tekotapoja on lukuisia ja tekomuodosta ja teon asteesta riippuen ne voivat vahingoittaa sukuelimiä vähäisesti tai hyvin vakavasti. Teosta voi aiheutua fyysisten seurausten lisäksi psyykkisiä ongelmia, jotka saattavat olla hyvinkin pitkäkestoisia. Silpomisesta aiheutuvia seurauksia on kuvattu myös hallituksen esityksessä kohdassa 2.2.

Edellä kuvatusta, sinänsä hyvin selkeästä teon määrittelystä jää puuttumaan nimenomainen kannanotto siitä, katsotaanko sukuelinten silpomisen toistaminen (reinfibulaatio) myös 6 b ja 6 c §:ssä tarkoitetuksi teoksi. Teon toistamista käsitellään esityksessä ulkomaiden lainsäädäntöä kuvaavassa kohdassa 5.2. Esimerkiksi Norjassa silpomisen toistaminen on kielletty suoraan lain säännöksellä. Esityksen mukaan Tanskassa puolestaan uudelleenompelemista esimerkiksi synnytyksen jälkeen ei pidetä ko. säännöksen tarkoittamana silpomisena, mutta siitä ei käy ilmi perusteluista kyseiselle tulkinnalle. Suhtautuminen reinfibulaatioon ei siis näyttäisi olevan yksiselitteistä. Hallituksen esityksen säännösehdoituksissa tai niiden säännöskohtaisissa perusteluissa reinfibulaatiota ei käsitellä, joten sen rangaistavuus jää epäselväksi.

Reinfibulaatio on ollut esillä esimerkiksi korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätöksessä KHO:2019:93, jossa se katsottiin mahdolliseksi turvapaikkaperusteeksi. Hakija esitti KHO:ssa uutena turvapaikkaperusteena pelon siitä, että hänen Suomessa syntyneen tyttärensä sukuelimet silvotaan ja hänelle itselleen tehdään reinfibulaatio Somaliassa, jos heidät palautetaan sinne. Ennakkopäätöksessä katsottiin, että maatieto huomioon ottaen turvapaikkaperuste oli tutkittava ja asia palautettiin Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi. Ratkaisusta on pääteltävissä, että myös reinfibulaatio voitaisiin katsoa naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomiseksi, mutta tämäkään ennakkopäätös ei anna siihen yksiselitteistä vastausta. Selkeyden vuoksi olisikin tärkeää, että reinfibulaatioon otettaisiin kantaa nimenomaisesti nyt ehdotettavan sääntelyn yhteydessä.

Silpomisen ja silpomisen valmistelun rangaistavuus

Tähän asti naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomistekoja on voitu arvioida yleisten pahoinpitelyä koskevien säännösten kautta. Vakavammat teot voidaan katsoa lähtökohtaisesti tör-

keiksi pahoinpitelyiksi ja lievemmät teot perusmuotoisiksi pahoinpitelyiksi tai sitä lievemmiksi pahoinpitelyiksi. Myös tällaisiin tekoihin pakottamista ja järjestämistä alistumaan silpomiseen on voitu arvioida rikoslain säännösten kautta. (kohta 2.7.1). Ilmoituksia epäilyistä silpomisista tehdään poliisille vähän.² Naisia tai tyttöjä koskevista silpomistapauksista ei ole saatavilla olevan tiedon mukaan annettu tuomioita Suomessa (s. 18). Kansainvälisestä vertailusta (kohta 5.2.1) on nähtävissä, että silpomisrikoksista on annettu tuomioita vain harvoin niissäkin maissa, joissa erityissääntelyä on ollut jo pidempään.

Ehdotettu sääntely selkeyttää nykytilaa erityisesti lievempien tekomuotojen osalta, kuten hallituksen esityksessä todetaan. Hallituksen esityksen mukaan (s. 55–56) vähäisempien tekojen toteennäyttäminen voi olla vaikeaa, erityisesti silloin, kun teosta ei ole jäänyt pysyvää fyysistä haittaa. On tärkeää, että näissä tilanteissa voidaan vahingon aiheutumista arvioida siitä seuranneen haitan avulla, joka voi olla joko fyysinen tai psyykkinen haitta. On kuitenkin syytä todeta se tosiasia, että mitä pidempi aika teosta on kulunut, sitä vaikeampaa todennäköisesti on osoittaa haitan ja teon yhteyttä. Myös vakavampien tekojen saattaminen oikeuskäsittelyyn asti voi olla hyvin vaikeaa, muun muassa siksi, että usein teot on tehty ulkomailla, teosta on kulunut paljon aikaa eikä varsinaista tekijää onnistuta tunnistamaan.

Esitys selkeyttää sääntelyä myös valmistelurikosten osalta, mikä on myönteistä. Lastensuojelulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden laajentuminen koskemaan myös silpomisen valmistelua voi lisätä jonkin verran poliisille tehtäviä ilmoituksia, mutta esityksessä ei ole esitetty tästä tarkempia arvioita. Nähtäväksi jää, miten ehdotettu sääntely tosiasiallisesti edistää näidenkään tekojen selvittämistä rikosprosessissa.

Hallituksen esityksessä ei ole esitetty lukumääräisiä arvioita siitä, miten paljon silpomisrikosepäilyjen määrä kasvaisi sääntelyn voimaantulon myötä. Vaikutusarvioinnissa todetaan, että nimenomaisella silpomista koskevalla säännöksellä arvioidaan olevan vain vähäisiä taloudellisia vaikutuksia, huomioon ottaen ylipäättään käsiteltävien asioiden vähäisen määrän vuoksi. Hallituksen esityksen mukaan säännösten ennaltaehkäisevä vaikutus voi jopa tuoda taloudellisia säästöjä (s. 37). Realistisinta lienee kuitenkin arvioida, että ilmoitusten määrät poliisille eivät juurikaan tule kasvamaan.

Hallituksen esityksen mukaan 6 b §:n soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät teot, joissa henkilö vapaaehtoisesti hakeutuu laillisesti tarjottavaan esteettisen kirurgian toimenpiteeseen tai esimerkiksi sukuelinlävistyksen. Esityksessä ei erikseen ole otettu kantaa siihen, miten kyseisiin tekoihin suhtaudutaan lasten kohdalla. Lainsäädännössä alaikäisille tehtäviä toi-

menpiteitä ei tällä hetkellä ole kielletty. Vaikka hallituksen esityksessä ei ole tarkoitus sää-
tää kyseisten tekojen kieltämisestä tai sallittavuuden rajoista, lapsiasiavaltuutettu huomaut-
taa, että puhtaasti esteettinen, ilman lääketieteellistä perustetta tehtävä kirurgia sekä lävis-
tykset tulisi sallia vain täysi-ikäisille henkilöille, jotka hakeutuvat omasta vapaasta tahdosta
toimenpiteisiin.

Edellä mainitun voitaneen ajatella liittyvän myös reinfibulaation kieltämiseen/sallimiseen
eli rajanvetoon siitä onko kyse silpomisesta vai tavalla tai toisella sallitusta kirurgisesta toi-
menpiteestä. Esimerkiksi hallituksen esityksen Ruotsia koskevassa kohdassa (s. 42, viittaus
prop. 2020/21:57, s.19) todetaan, että Ruotsissa kauneuskirurgisia operaatioita säädellään
erityislailla ja lain perustelujen mukaan lääkärin on naisen omasta mielipiteestä riippu-
matta omaan ammattitaitoonsa ja tieteeseen perustuen pääteltävä jokaisessa yksittäistä-
pauksessa, onko naisen pyytämässä toimenpiteessä kyse kielletystä sukuelinten silpomi-
sesta vai ei.

Valmistelurikos ja telekuuntelu

Lapsen näkökulmasta silpomisen ennaltaehkäisy on erittäin merkityksellistä. Silpomisen ja
silpomisen valmistelun erityiskriminalisoinnilla voi olla tärkeä ennaltaehkäisevä vaikutus.
Lapsiasiavaltuutettu painottaa lisäksi lasten kanssa työskentelevien, erityisesti opetustoi-
men sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille annettavan kattavan ohjeistuksen,
koulutuksen ja tiedottamisen merkitystä sekä riittävän resursoinnin tärkeyttä näiden to-
teuttamiseksi. Ennaltaehkäisevä valistustyö niiden ulkomaalaistaustaisten ryhmien parissa,
joiden lähtömaissa silpomisperinne on edelleen vahva, on ratkaisevan tärkeää. Lisäksi las-
tensuojelulain mukaisen ilmoituksen tekeminen lastensuojeluviranomaiselle ja/tai poliisille
siinä vaiheessa, kun herää epäily, että silpomista suunnitellaan tehtäväksi ja esimerkiksi
lähtöä ulkomaille valmistellaan, on yksi keskeisistä ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä. Il-
moituksen tekemisen kynnys tulee olla mieluummin liian alhaalla kuin liian korkealla, eri-
tyisesti silloin, kun lapsi itse kertoo aikuiselle huolensa teon suunnittelusta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että telekuuntelu olisi mahdollista naisen sukuelinten
silpomisen selvittämisessä (pakkokeinolaki 10:3). Silpominen rinnastetaan törkeään pa-
hoinpitelyyn, jonka selvittämisessä telekuuntelua voidaan tehdä, joten myös silpomisen
osalta sen salliminen samoilla edellytyksillä on perusteltua.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomioita siihen, että silpomisen valmistelurikoksen selvittämisessä ei telekuuntelua kuitenkaan sallita. Sinänsä valinta on yhdenmukainen voimassa olevan sääntelyn kanssa, jolla telekuuntelu on mahdollista vain silloin, kun kyse on murhan, surman tai tapon valmistelusta, mutta ei törkeän pahoinpitelyn valmistelun selvittämiseksi.

Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa kuitenkin valiokunnalle harkittavaksi, tulisiko silpomisen valmistelun selvittämisen yhteydessä sallia telekuuntelu.

Perustelemme ehdotusta seuraavasti. Valmistelurikoksen selvittäminen voi olla hyvin vaikeaa ja etenkin siinä vaiheessa, kun varsinainen silpomisrikos ei ole vielä toteutunut. Silpomisen ennaltaehkäiseminen tehokkaasti, kuten edellä todettiin, on erityisesti lapsen näkökulmasta todella tärkeää ja toivottavaa. Telekuuntelun sallimisen kynnys on pakkokeino-laissa ylipäättään asetettu varsin korkealle, jota myös korostetaan hallituksen esityksessä (s. 67). Sitä ei siis käytetä kevein perustein ylipäättään, joten myöskään silpomisen valmistelun selvittämisessä se ei olisi "varmuuden vuoksi" käytettävä keino. Silpomisen valmistelua koskevassa säännöksessä on päädytty rangaistusasteikkoon, joka on ankarampi kuin törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun (RL 21:6 a §) rangaistusasteikko. Se puoltaisi myös mahdollisuutta sallia telekuuntelu silpomisen valmistelun selvittämiseksi.

Jos ehdotus otetaan tarkemmin harkittavaksi, on nähdäksemme välttämätöntä arvioida sen tosiasialliset vaikutukset valmistelurikosten selvittelyyn sekä arvioida ehdotuksen perustuslainmukaisuus ja vaikutukset rikoslain koherenttiuteen.

Lopuksi

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa lopuksi kahdesta vielä sääntelemättömästä asiasta, joissa on samanlaisia piirteitä kuin silpomisilmiössä, vaikka niitä ei voida täysin rinnastaa.

Intersukupuolisten lasten koskemattomuutta ei monista esitetyistä perustelluista toiveista ja hallitusohjelmien kirjauksista huolimatta ole edelleenkaan turvattu lainsäädännössä riittävällä tavalla. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että ei-lääketieteellisesti perusteltujen, sukupuoliominaisuuksia muokkaavien toimenpiteiden kiellosta säädettäisiin nimenomaisesti laissa.³

Myös poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen liittyvät kysymykset ovat edelleen ratkaisematta, vaikka nimenomaisen lainsäädännön tarve on selkeästi todettu korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä (KKO:2016:24, KKO:2016:25). Kyse ei ole toimenpiteen kate-

gorisesta kriminalisoinnin vaatimuksesta vaan lainsäädännöstä, jolla säädeltäisiin kyseisen toimenpiteen suorittamisen edellytyksistä lapsen oikeudet huomioivalla tavalla.

Lapsiasiavaltuutettu tunnistaa asiasta puuttuvan yksimielisyyden niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti. Tällä hetkellä poikien ei-lääketieteellisistä ympärileikkauksista on annettu vain sosiaali- ja terveysministeriön ohje, josta korkein oikeus on kuitenkin todennut, että se on suositus, johon ei voida perustaa rangaistusvastuuta pahoinpitelyä koskevassa asiassa (KKO:2016:24, kohta 19). Lapsiasiavaltuutetun näkemys on, että lainsäädännöllä tulee turvata myös poikalasten oikeus fyysiseen koskemattomuuteen. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että poikalapsella tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus itse vaikuttaa siihen, suoritetaanko ei-lääketieteellinen ympärileikkaus vai ei. Toimenpide voitaisiin siten suorittaa aikaisintaan vasta, kun lapsi kykenee itse antamaan toimenpiteeseen tietoon perustuvan suostumuksen.⁴

Lapsiasiavaltuutetulla ei ole huomautettavaa ehdotukseen kumota lapsensurmaa koskeva sääntely eikä ehdotuksiin, joiden mukaan täytetyn tapon syyteoikeus tai oikeus tuomita täytetystä taposta ei vanhentuisi.

Helsingissä 13.9.2024

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
juristi

¹ Naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean ja lapsen oikeuksien komitean yhteinen yleiskommentti (CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18) Yleiskommentti nro 18 haitallisista käytännöistä (2014). Verkossa www.lapsiasia.fi/yleiskommentit (epävirallinen suomennos).

² Ks. esim. <https://ihmisoikeusliitto.fi/poliisi-saa-kymmenkunta-ilmoitusta-tyttöjen-sukuelinten-silpomisepailystä-vuodessa/> (julkaistu 20.10.2022, luettu 11.9.2024).

³ Ks. tarkemmin https://lapsiasia.fi/-/laps_nakemykset_stm_translaki

⁴ Ks. tarkemmin esim. Aloite sosiaali- ja terveysministeriölle poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskevan lainsäädännön säätämiseksi. 8.10.2015. Verkossa <https://lapsiasia.fi/-/aloite-sosiaali-ja-terveysministeriölle-poikien-ei-laaketieteellista-ymparileikkausta-koskevan-lainsaadannon-saatamiseksi->